

Kuhnov pojem pa je doživel številne popravke in kritike, tako da tudi v empiričnih znanostih ni enako uporaben, kot je to npr. v fiziki.

Pojem in termin znanstvena paradigma deluje na našo zavest predvsem kot »nova podoba« strukture in razvojne dinamike znanosti. Ta podoba potem veže naše interpretacije, razumevanje pojavov, implicitno znanje, skratka nove »jezikovne igre«. Kot je zapisal Wittgenstein, pa se moramo paziti, da nas »podoba ne ujame«, kot se muha ujame v steklenici. S tega stališča so tudi »paradigmi« kot pojmu postavljene meje uporabe in relevance (zdi se, da že vsako širjenje pojma izven področja naravoslovja dela velike težave, na kar je opozarjal že Kuhn).

Skratka, ne ponašajmo se, kot da že vemo, »kaj se dogaja« ali »se bo zgodilo« v znanostih, če govorimo o »paradigmah«. Mogoče je, da se dogajajo tako pomembne stvari, da bo tudi pojem paradigme – kljub svoji radikalnosti – nujno presežen.

FRANC MALI

Pojem paradigme in njegova uporaba v družbenih znanostih

I

Kategorija paradigme je danes eden bolj razširjenih pojmov v znanstveni terminologiji. Njena uporaba je pogosta med družboslovci. Pri tem je zanimivo, da se družboslovci (v prvi vrsti sociologi) sklicujejo na ta koncept ne samo pri pojasnjevanju pojavov v znanosti, temveč tudi drugih družbenih pojavov, ki nimajo neposredne zveze z znanostjo. Pojem paradigme je vse od njegove prvotne formulacije v Kuhnovi *Strukturi znanstvenih revolucij* naprej doživel mnogovrstne in obsežne aplikacije.¹

V posameznih pregledih vloge Kuhnove teorije znanosti za sodobne usmeritve znanstvenih disciplin, katerim je (ali pa tudi ne) osrednji predmet proučevanja znanost sama, se že kar taksativno vzpostavlja vez med tem avtorjem in posameznimi disciplinami (celo vedami): Kuhn in filozofija znanosti, Kuhn in sociologija znanosti, Kuhn in družbene znanosti, Kuhn in humanistične znanosti, itd.²

Pri tem je kategoriji paradigme, ki je vstavljena v kontekst Kuhnovih širših epistemoloških predpostavk, vključno s konceptom inkomenzurabilnosti znanstvenih paradigem in problemom prehoda iz »normalne« v krizno fazo razvoja znanosti (in nazaj),³ namenjena osrednja pozornost.

¹ T. S. Kuhn: *The Structure of Scientific Revolutions*, The University of Chicago Press, Chicago, 1962.

² Quentin Skinner je med najpomembnejše sodobne teoretike, ki so na področju humanistične in širše družboslovne misli v zadnjem petindajsetletju s svojimi znanstvenimi deli afirmirali vlogo t. i. velikih teorij (*grand theorys*) – prvi je oznako »grand theory« uporabil ameriški sociolog Wright Mills za opis sistematičnih teorij o značaju človeka in družbe – ob Althusseru, Derridaju, Foucaultu, Gadamerju, Habermasu, Leviju Strassu, Rawleju uvrstil tudi Kuhna. (glej: *The Return of Grand Theory in the Human Sciences*, ed. by Q. Skinner, Cambridge University Press, Cambridge, 1985).

³ Kar zadeva Kuhnovo razlago prehoda iz normalne v krizno znanost, potem moramo tu vsaj omeniti, da Larry Laudan, ki je v najnovejšem času eno najpomembnejših imen na področju teorije znanosti, očita Kuhnu, da pri njem ni toliko sporna pomanjkljiva pojasnitev prehoda od normalne v krizno znanost (nikoli naj bi namreč ne bila pojasnjena

Kljub temu pa ocen o enkratnem odzivu kuhnijanske terminologije (paradigma, znanstvena revolucija, itd.) ne samo v strokovni javnosti, temveč celo v »laičnih«
krogih – vse to naj bi po teh ocenah bilo dodatno potrdilo o prelomnosti znanstveno-teoretskega mišljenja Kuhna glede na predhodne teorije znanosti – ne moremo označiti drugače kot za pretiravanje.⁴

II

Široka uporaba termina paradigma vodi k temu, da se je njegova izvorna vsebinska opredelitev, ki je bila podana pri Kuhnu, močno zabrisala.⁵

Kljub stalnemu navajanju Kuhna kot vira je bila paradigma med sociologi, politologi in znanstveniki drugih družboslovnih disciplin največkrat uporabljena v izrecno nekuhnijanskem pomenu. Če zanemarimo vprašanje ambivalentnosti samega izvornega koncepta paradigme, potem je očiten njegov mnogopomenski in celo medsebojno izključujoč način uporabe v družboslovju in humanistiki. Paradigma je nastopala in še vedno nastopa – naj omenimo le najbolj pogoste primere – v pomenu t. i. eksemplarija, metodološkega stila, teorije, teoretske orientacije, ideologije, filozofskega nazora in njihovih različnih kombinacij. Pri tem niti ni bistveno, kateri analitski elementi izvornega koncepta paradigme so bili zanemareni, da bi se ta lahko inkorporiral v razvojni model družbenih znanosti (ali celo širše: v pojasnjevanje neznanstvenih družbenih fenomenov). Dejstvo je, da se je Kuhnov izvorni koncept paradigme nanašal v prvi vrsti na razvojni model naravoslovnih znanosti.

Ko že govorimo o dvoumnem ali že kar konfuznem ekstrapoliranju paradigme na (celotno) znanstveno in celo neznanstveno področje, potem se vendarle zdi smiselno potegniti naslednjo mejo; družboslovci (in humanisti) so previdnejši pri sklepnih ugotovitvah (skeptični glede uspešnosti svojega početja), ko gre za vprašanje navzočnosti paradigme v družbenih (humanističnih) znanostih kot za vprašanje njihovega vključevanja v pojasnjevanje takšnih fenomenov, kot so politika, umetnost ali celo religija. Morda je eden izmed (samo v prvem hipu presenetljivih) razlogov za to tudi dejstvo, da že samorefleksija družboslovca o svojem lastnem intelektualnem početju ne vodi k trdnemu sklepu o konsenzualni zavezanosti nekemu v znanstveni skupnosti posamezne discipline pripoznanemu znanstvenemu dosežku (po vzoru naravoslovnih disciplin). Navzočnost nekega trdnega konsenza naj bi bila prej lastnost drugih neznanstvenih skupnosti. Dovolj je, da ome-

transformacija trdno fundiranih znanstvenih »ugank«
v znanstvene anomalije), temveč bolj popolna odsotnost pojasnitve prehoda iz krize v normalno znanost (glej: L. Laudan: *Science and Values*, University of California Press, Berkeley, 1984).

⁴ L. Krueger: Vorwort zur T. Kuhn – Die Entstehung der Neuen; Studien zur Struktur der Wissenschaftsgeschichte, Suhrkamp Verlag, Frankfurt/M., 1977.

⁵ V anglosaksonskem prostoru je bila še zlasti namenjena velika pozornost vprašanju aplikacije Kuhnove kategorije paradigme na področje družbenih znanosti. Kmalu po izidu *Strukture znanstvenih revolucij* so se pojavili številni članki o tem, ali o paradigmah lahko govorimo tudi pri pojasnjevanju modelov razvoja sociologije, psihologije, ekonomije. V začetku sedemdesetih let je bila odmevna diskusija o legitimnosti vključevanja Kuhnovih konceptov v psihologijo. Pojavili so se tako zagovorniki kot kritiki uporabe pojma paradigme v psiholoških znanostih. (glej: (1) D. S. Palermo: *Is a scientific revolution taking place in psychology?*, *Science Studies*, 1/1970, (2) N. Warren: *Is scientific revolution place in psychology – Doubts and reservations*, *Science Studies*, 1/1970, (3) L. S. Briskman: *Is a Kuhnian analysis applicable to psychology?*, *Science Studies*, 2/1972, (4) B. D. Mac Kenzie: *Behaviorism and Positivism*, *Journal of the History of Behavioral Science*, 8/1972, (5) W. Weimer: *The History of psychology and its retrieval from historiography*, *Science Studies*, 1/1974).

Pripravku Leeja Harveya, ki se ukvarja z vprašanjem Kuhnovega koncepta paradigme v kontekstu nekaterih sodobnih pristopov sociologije vedenja, je dodana obsežna bibliografija člankov o aplikacijah paradigme v sociologiji. (glej: L. Harvey: *The Use and Abuse of Kuhnian Paradigms in the Sociology of Knowledge*; v: *Sociology – The Journal of British Sociological Association*, 16/1982/1).

nimo pogoste dileme družboslovcev o monoparadigmatski naravi Kuhnovega modela znanstvenega razvoja. Takšna shema se nikakor ni skladala s stanjem na področju družbenih znanosti, kjer tudi v zelo ozkih specialnih področjih lahko govorimo kvečjemu o multiparadigmatski strukturi znanstvenega vedenja. Večina avtorjev, na kar nas opozarja v svojem prispevku tudi Andrej Ule,⁶ se je sklicevala na Kuhnovo kategorijo paradigme, ki jo je najprej izoblikoval v svojem temeljnem delu *Struktura znanstvenih revolucij*. Tu je paradigma razumljena v bolj razpršenem pomenu, v nasprotju z njeno izostritvijo (zajema manj stvari in je bolj precizna) v Kuhnovih kasnejših spisih. Kako razpršen je bil pomen kategorije paradigma v *Strukturi znanstvenih revolucij*, je prva opozorila Margaret Masterman, sicer dobrohotni kritik njegovih znanstveno-teoretskih idej pred dvajsetimi leti.⁷

Trdila je, da Kuhn tudi zaradi svojega kvazipoetskega stila vzbuja vtis, da gre pri njem za multiplo definicijo pojma paradigma. V sodobni teoriji znanosti je znan njen izračun enaindvajsetih različnih pomenov pojma paradigma v *Strukturi znanstvenih revolucij*. Njena klasifikacija posameznih pomenov paradigme – glede sistematičnosti pristopa se ji ni približal noben izmed avtorjev, ki so se kasneje ukvarjali s Kuhnovim delom, zato je njeno delo, ki ga navajamo, danes prav tako aktualno, kot je bilo pred dvema desetletjema – je bila predmet številnih razprav. V okviru tega naj omenimo zgolj to, da je njena ekstrakcija mnogovrstnih pomenov paradigme v končni konsekvenci ponudila tri vrste razumevanj paradigme: paradigma kot filozofska vrsta metafizičnih paradigem, paradigma v pomenu sociološke paradigme, paradigma kot konstrukt (artefakt).

Mastermanova kritika multiplega definiranja pojma paradigme pri Kuhnju je bila vse prevečkrat uporabljena kot priročno sredstvo za zavračanje Kuhnove teorije znanosti nasploh. Če kje, potem ravno v teh primerih lahko govorimo o očitni zlorabi temeljne intence, ki je bila podana v kritiki Mastermanove. Njen edini cilj kritike je bil, da Kuhnovo teoretsko pozicijo utrdi, ne pa da jo spodbi. Bila je goreč zagovornik historično-pragmatičnega obrata v sodobni teoriji znanosti. V tem kontekstu moramo razumeti tudi njeno priznanje Kuhnovemu realnemu raziskovanju zgodovine znanosti: »Kuhn je raziskoval realno zgodovino in tuhtal. Bral je znanstvene učbenike in si zastavljal vprašanja. Preučevanje realnosti Kuhna je torej preučevanje dejanskih struktur znanosti in njenih zgodnejših razvojnih stopenj.«⁸

V kontekstu takšne metodologije »realnega raziskovanja zgodovine znanosti«, ki jo v pristopu ameriškega teoretika znanosti pripoznava Mastermanova, moramo razumeti ključno predpostavko utemeljevanja koncepta paradigme: paradigma je v sociološkem habitusu pred teorijo. To razmerje med teorijo in paradigmo je Kuhn natančno definiral v svojih kasnejših delih,⁹ kar ne pomeni, da se ni že v *Strukturi znanstvenih revolucij*, vsaj implicitno, izogibal sinonimne uporabe obeh terminov. Sam termin paradigme si je izposodil iz Wittgensteinove filozofije (kot pojem igre). Razlog je bil med drugim tudi njegovo zavedanje, da si v modernem času pod (naravoslovnimi) teorijami običajno predstavljamo bolj ali manj formalizirane teorije. Nanje gledamo skozi »očala« logikov. Za zgodovinska proučevanja

⁶ Glej: A. Ule: Nove paradigme v znanosti, referat na znanstvenem posvetu Paradigme in metateorije znanosti, Ljubljana, 1989.

⁷ M. Masterman: The Nature of Paradigm; v: Criticism and the Growth of Knowledge, ed. by I. Lakatos and A. Musgrave, Cambridge University Press, Cambridge, 1970.

⁸ Isto tam, str. 68.

⁹ T. Kuhn: Dodatne misli o paradigmah, Časopis za kritiko znanosti, 64–65/1984.

znanosti, ki jim je Kuhn sledil, je bila takšna usmerjenost prej škodljiva kot koristna.

Dejali smo že, da je široko razprostranjenost v teoretskih refleksijah doživel Kuhnov prvotni koncept paradigme iz *Strukture znanstvenih revolucij*, ne pa že nekoliko predelani koncept iz njegovih kasnejših del. V prvotnem konceptu paradigme, ki ga je Kuhn razvil v svojem temeljnem delu, je navzoče tudi dokaj protislovno razmišljanje o odnosu t. i. zrelih in nezrelih znanosti. V zvezi s tem naj omenimo kritiko Kuhbove ideje znanstvene skupnosti in z njim povezanega koncepta zrelosti znanstvenih disciplin s strani nekaterih sociologov znanosti. Zavračajo Kuhnov unificirani model razvoja in strukturnih sprememb vseh znanstvenih področij, ki naj bi prestopila prag zrelosti. Takšen pristop naj bi onemogočal analizo socioloških predpostavk razvoja posameznih disciplinarnih področij.¹⁰

Problem Kuhbove nejasne določitve razmerja med zreliimi in nezreliimi znanostmi nas zanima v luči naše naslovne teme. V zvezi s tem je treba najprej povedati, da se Kuhn ni upiral samo negativnim označbam obdobja normalne znanosti, ki nastopajo v njegovem razvojnem modelu, temveč tudi ideji permanentne znanstvene revolucije. V nasprotju s to idejo, po kateri so znanstveniki vsak trenutek kritični proliferatorji alternativnih znanstvenih paradigem, je predlagal, da se takšna »drža« rezerva samo za posamezna obdobja: za obdobja zrele znanosti. Glede tega je v spisu »Reflections on my Critics«¹¹ – tu je trdil, da protoznanostim, podobno kot umetnosti, manjka nek element, ki šele zrelim znanostim omogoča običajnejše oblike napredka – samo ponavljal tezo iz *Strukture znanstvenih revolucij*, da družbene znanosti samo po poti organskega razvoja lahko prestopijo prag zrelosti. Ne morejo pa tega storiti na silo.

Tisto, kar v tem Kuhnovem teoretskem diskurzu ni precizirano, je naslednje: kateri moment odločilno karakterizira fazo nezrele znanosti? Kar zadeva *Strukturo znanstvenih revolucij*, je njen avtor ostal v celoti dvoumen. Trdil je sicer, da »... je doseganje paradigme in bolj ezoteričnega raziskovanja, ki ga ta omogoča, znak zrelosti v razvoju določenega znanstvenega področja.«¹² Hkrati pa je zastopal stališče, da »... so družbene znanosti v predparadigmatski fazi, v nasprotju s fizikalnimi znanostmi, ki imajo že razvite paradigme.«¹³

Dilema o tem, ali kognitivno strukturo t. i. protoznanosti označuje popolna odsotnost paradigme ali samo njena nerazvitost, znotraj dvoumnih Kuhnovih trditvev ni razrešena. Pri tem tudi ideja artikulacije znanstvene paradigme (v fazi normalne znanosti), ki jo je Kuhn v *Strukturi znanstvenih revolucij* razvil na nekem drugem mestu in v drugem problemskem kontekstu, prav tako v ničemer ne prispeva k razrešitvi omenjene dileme. Kuhnova ideja artikulacije znanstvene paradigme je bila zaradi odklonilnega stališča številnih filozofov znanosti do opisa normalne znanosti en bloc močna zastrta. Dejstvo pa je, da Kuhn niti v svojih najbolj začetnih prispevkih kljub uporabi takšnih terminov, kot so dogma in podobno, ni pristajal na neko statično koncepcijo znanstvene dejavnosti.¹⁴

Vse prevečkrat se pozablja, da po Kuhnovem znanstvenem nazoru pogoji za paradigmatško spremembo nastopijo šele potem, ko je ta izčrpala svoj spoznavni

¹⁰ R. D. Whitley: From the sociology of scientific communities to the study of scientists' negotiations and beyond; v: *Social Science Information*, 22/1983/4–5.

¹¹ T. S. Kuhn: Reflections on my Critics; v: *Criticism and the Growth of Science* ..., str. 231–279.

¹² T. S. Kuhn: *The Structure of Scientific Revolutions* ..., str. 11.

¹³ isto tam ..., str. 15.

¹⁴ T. S. Kuhn: *The Function of Dogma in Scientific Research*; v: *Scientific Change*, ed. by A. C. Crombie, London, 1963.

potencial. Znanstvena paradigma ni končni artefakt, temveč izhodiščna predpostavka, ki jo lahko artikuliramo v normalni znanosti. Njena vsebina prehaja od grobih k bolj dovršenim oblikam. Paradigme v normalni znanosti so predmet artikulacije in elaboracije. Razširjajo področje znanstvenikovih profesionalnih kompetenc. Četudi se paradigma ne ozira po fundamentalnih novitetah, pa še zdaleč ne sodi v okvir intelektualno izpraznjene in rutinskega dela.

Sam koncept artikulacije znanstvenih paradigem v ničemer ne prispeva k bolj jasnemu razumetju Kuhrovega razmejevanja zrelih in nezrelih znanosti. Prej nasprotno. Povsem logično se nam zastavlja vprašanje, ali ni tako široko opredeljen, da pokriva celotni kontinuum paradigmatičnih stanj, tudi tistih, ki je, po eni izmed Kuhrovih predpostavk (v kontradikciji z drugo njegovo predpostavko), v območju protoznanosti.

III

Celovit odgovor na vprašanje, koliko je že pri Kuhnu navzoča ambivalentnost pri opredeljevanju kategorije paradigme vplivala na njeno dokaj konfužno aplikacijo v družbenih znanostih, bi zahteval temeljitejšo analizo. Te se na tem mestu ne bomo lotili. Izpostavimo naj le enega izmed odločilnih motivov, ki je vodil posamezne znanstvenike – nenaravoslovce k temu, da so kategorijo znanstvene paradigme povezovali z neko vrsto suprateorije.¹⁵

Če bi namreč sprejeli tradicionalni pozitivistični nazor, da so specifični empirični zakoni in znanstvene pojasnitve ključni kriterij novega znanstvenega dosežka, hkrati pa bi ugotovili, da je ta moment odsoten v nenaravoslovnih znanostih, potem bi se pač morali sprijazniti s tezo o še nedoseženem znanstvenem statusu njihovih raziskovalnih disciplin. Kuhnov pristop naj bi jih rešil zagat, kajti omogoča sklep o formiranju suprateorij (npr. freudovska psihologija, funkcionalistična sociologija itd.) po vzoru znanstvenih paradigem.

Zdi se, da takšna iskanja opore pri Kuhnu za legitimiranje znanstvenega statusa lastnih disciplin zanemarija dvoje pomembnih dejstev, o katerih pravzaprav ves čas razpravljamo: Kuhn se v svojem pristopu ni v celoti izvil iz pozitivistične sheme (izhajal je iz predpostavke o ločenosti zrelih od nezrelih znanosti), hkrati pa je bil ravno v zvezi z razmejevanjem svojega koncepta paradigme od kategorije znanstvene teorije dokaj dosleden.

Ne glede na vse kontroverznosti, ki spremljajo kategorijo paradigme v njenem izvornem pomenu, pa lahko njeno široko uporabo zasledimo tudi pri pojasnjevanju povsem neznanstvenih fenomenov. Tako na primer so številni sociologi namesto o navzočnosti paradigme v njihovi znanstveni skupnosti rajši govorili o paradigmah političnih skupin, vodilnih elit ali celo narodov. Podobno so nekateri umetnostni zgodovinarji in kritiki predpostavljali pomembno vlogo paradigem v analizi umetnostnih stilov in šol. Religiozologi so pojasnjevali prepričanje in delovanje verskih skupnosti preko regulativnih načel paradigme. Skupni imenovalc tem razmišljanjem je bila predpostavka o faktičnem konsenzu določene (politične, umetniške, religiozne) skupnosti. Za čim bolj verni prenos vsebine izvorne kategorije paradigme je bil dodan tudi naslednji element: zavezanost specifičnemu dosežku, ki je dovolj trden in splošno poznan, da v nekem časovnem obdobju prevzame povezovalno funkcijo.

Sheldon Wolin je praktično celotni ustroj posameznih družbenih skupnosti, ki

¹⁵ Glej: G. Gutting: Introduction; v: *Paradigms and Revolutions – Appraisals and Applications of Thomas Kuhn's Philosophy of Science*, ed. by G. Gutting, University of Notre Dame Press, London, 1980.

so sicer predmet politoloških analiz par excellence, skušal pojasnjevati po analogiji s paradigmatško znanostjo. Pisal je: »Moja predpostavka je, da si lahko zamislimo samo politično družbo po vzoru praktično delujoče paradigme. Iz tega zornega kota naj bi bila družba planirana kot koherentna celota v smislu njenih običajnih političnih praktikiranj, institucij, zakonov, zgradbe avtoritete in državljanstva. Politično organizirana družba zaobsega natančno institucionalno strukturo, določeno široko akceptirano razumevanje glede razporeditve in uporabe moči, določena pričakovanja glede tretmana državljanov s strani oblasti . . . Lahko bi dejali, da ta zbir delovanj in prepričanj oblikuje paradigmo v tem pomenu, da družba skuša uravnavati svoje politično življenje v skladu z njo.«¹⁶

Nasploh bi lahko govorili o dokaj nenavadnih aplikacijah kategorije paradigma pri opisovanju različnih družbenih pojavov. Prvi primer: doktrina internacionalne politike, ki jo je po prvi svetovni vojni razvil ameriški predsednik Woodrow Wilson, naj bi funkcionirala kot paradigma ameriške zunanje politike do vietnamske krize (leto 1960), potem pa naj bi prišlo do njene spremembe.¹⁷

Drugi primer: interpretacija Kristusovega življenja v Novi zavezi naj bi imela paradigmatški status za krščansko religiozno skupnost.¹⁸

Še najbolj sprejemljivo zveni predpostavka o obstoju univerzalno poznanih umetnostnih dosežkov. Vendar se tudi tu, tako kot v predhodno opisanih primerih, pojavlja naslednje vprašanje: ali so že v Kuhnovem izvornem pristopu vsebovane intence po zabrisanju meja med znanostjo in neznanostjo?

Kuhn je v enem izmed prispevkov, ki ga je naslovil Pripombe k razmerju znanosti do umetnosti,¹⁹ med drugim zapisal, da je njegovo temeljno delo o znanstvenih revolucijah temeljilo na odkritju o trajnejših paralelah med umetnostjo in znanostjo. Hkrati pa tudi na spoznanju, da čim bolj natančno želimo ločiti znanstvenika od umetnika, tem bolj težavno je to početje. Kljub temu lahko trdimo, da pri Kuhnu, kar zadeva vprašanje opredelitve funkcije paradigme, to kaže tudi njegovo razpravljanje v zadnjem poglavju *Strukture znanstvenih revolucij*, ni bilo nikoli sporno stališče o globljih gnoseoloških diferencah med znanstveno in umetniško dejavnostjo.

IV

Nejasnosti pri opredelitvi kategorije paradigma, ki jih lahko srečamo, kar smo skušali vsaj deloma pokazati tudi v okviru našega razpravljanja, že pri njegovem tvorcu, in ki so pomembno vplivale na njeno ohlapno uporabo v širši intelektualni sferi, ne zmanjšuje širšega epistemološkega pojma v tem konceptu vsebovanih predpostavk. V zvezi s tem je treba pritegniti oceni Anthonyja Giddensa. Giddens pravi, da je omenjeni koncept v kontekstu uporabe v *Strukturi znanstvenih revolucij* sprožil vrsto pomembnih spoznavno-teoretskih problemov, ki zadevajo naravoslovne in družbene znanosti. Logično-epistemološko so pomembnejši od značilnosti, ki utegnejo ločevati naravoslovne in družbene znanosti. Gre za takšne obče epistemološke probleme, kot sta ideja relativizma in ideja inkomenzurabilnosti znanstvenih nazorov.²⁰

K temu naj ob koncu našega razpravljanja dodamo, da je Kuhnov koncept paradigme v (naravoslovni) znanosti iniciral tudi konvencionalistične interpretaci-

¹⁶ S. Wolin: *Paradigms and Political Theories; v: Paradigms and Revolutions* . . . , 1980.

¹⁷ B. Kuklick: *History as a Way of Learning*, *American Quarterly*, 22/1970.

¹⁸ I. Barbour: *Myths, Models and Paradigms*, Harper and Row, New York, 1974.

¹⁹ Glej: T. S. Kuhn: *The Essential Tension*, University of Chicago Press, Chicago, 1977.

²⁰ A. Giddens: *Nova pravila sociološke metode*, *Studia humanitatis*, Ljubljana, 1989.

je rasti znanstvenega vedenja. Nekateri avtorji, ki interpretirajo njegovo teorijo znanosti, govorijo o t. i. finitističnem programu raziskovanja znanosti.²¹ Z vidika njihove interpretacije je osrednjega pomena izhodiščna predpostavka Kuhnove spoznavne teorije v najširšem pomenu besede: med družbenim in kognitivnim, med kulturo in izkustvom, med avtoriteto in »umom« obstaja odnos posredovanosti, nekonfliktnosti in medsebojnega izključevanja. V tem kontekstu so znanstvene paradigme – ne da bi jim bil pripisan element samovoljnosti (kar pomeni neadekvatnost) – konvencionalne predstave sveta.

²¹ Glej: B. Barnes: *T. S. Kuhn and Social Science*, The Macmillan Press Ltd, London, 1982.